

زبان کُردی

ریشه‌ها و پیوندها، پراکندگی جغرافیایی

تحقیقی جامع بر تاریخ زبان کُردی از عهد باستان تا کنون
همراه با خط و نوشتار الفبای کُردی، شاخه‌ها و لهجه‌ها،
پیوند آن با دیگر زبان‌ها و نیز گونه‌های جدید در زبان کُردی

تألیف و تحقیق:

دکتر کمال روحانی

(مدرس دانشگاه)

سرشناسه	: روحانی، کمال، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: زبان کردی، ریشه‌ها و پیوندها، پراکندگی جغرافیایی: گذاری بر تاریخ زبان کردی از عهد باستان تا کنون همراه با شاخه‌ها و لهجه‌ها، الفبا و شیوه نوشتاری و پیوند آن با دیگر زبان‌ها
مشخصات نشر	: سندج: آراس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ ص.: مصور (بخشی‌رنگی)، جدول: ۱۴×۵×۲۱ س.م.
شابک	: ۹۷۸۰۰۶۲۲۰۶۲۴۸۰۳۴۰۱ ریل: ۲۸۰۰۰۰
فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان دیگر: زبان کردی پیوندها و پراکندگی جغرافیایی.
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۴۹] - ۲۵۵
زبان دوم	: گذاری بر تاریخ زبان کردی از عهد باستان تا کنون همراه با شاخه‌ها و لهجه‌های آن و نیز الفبا و شیوه نوشتاری زبان کردی و پیوند آن با دیگر زبان‌ها.
حواص دیگر	: زبان کردی پیوندها و پراکندگی جغرافیایی.
موضوع	: کردی
موضوع	: Kurdish language
موضوع	: ادبیات کردی
موضوع	: Kurdish literature
رده بندی کنگر	: ۳۲۵۶P11
رده بندی دیویی	: ۱۴۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۷۹۵۰۰۹

زبان کردی، ریشه‌ها و پیوندها، پراکندگی جغرافیایی

تألیف و تحقیق: دکتر کمال روحانی

ناشر: آراس

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۵۰۰۰ هزار تومان

شابک: ۹۷۸-۰۰۶۲۲-۰۶۲۴۸-۳۴-۱

مركز پخش: سندج، پاساژ عزتی، انتشارات آراس

تلفن: ۰۸۷-۳۳۱۲۸۳۴۱

ایمیل: arasbooks73@gmail.com

فهرست مطالب

۹.....	پیشگفت
	فصل اول
۱۳.....	گفتار بر منشأ تاریخی و نژادی کردها
۱۳.....	کردستان
۲۶.....	مساحت کردستان
۲۹.....	مطالعات مستشرقین نام و منشأ کردها
۳۵.....	ریشه و نژاد دم‌آورد در پنج اعراب
۳۷.....	نویسندگان کُرد و منشأ قوم دم‌کرد
	فصل دوم
۴۵.....	زبانها از نظر ساختاری، جغرافیایی و پیوندی (اروپایی)
۴۵.....	تقسیم زبان‌های دنیا و زبان‌های هندو-اروپایی
۴۷.....	تقسیم بندی زبان‌های دنیا
۴۷.....	زبان‌ها از لحاظ ساختمانی یا نوعی
۴۸.....	ا: زبان‌های تک‌هجایی یا یک سیلابی
۵۰.....	ب: زبان‌های التصاقی یا پیوندی
۵۲.....	ج: زبان‌های تصریفی
۵۵.....	تقسیم بندی زبان‌ها از لحاظ جغرافیایی
۵۶.....	زبان‌شناسی تطبیقی یا بررسی خویشاوندی زبان‌ها
۶۰.....	نمودار درختی زبان‌های هندو اروپایی دنیا
	فصل سوم
۶۱.....	زبان‌های هندو اروپایی، خاستگاه، شاخه‌ها و ریشه‌شناختی
۶۱.....	زبان‌های هندو اروپایی و خاستگاه آن
۶۴.....	منشأ زبان‌های هند و اروپایی
۷۴.....	ریشه‌شناختی برخی واژگان در زبان‌های هند و اروپایی

فصل چهارم

زبان‌های آریایی یا هند و ایرانی، خاستگاه و شاخه‌های آن

۹۱	زبان‌های آریایی یا هند و ایرانی، خاستگاه و شاخه‌های آن
۹۲	زبان هندی قدیم
۹۲	سانسکریت
۹۵	ارتباط زبان‌های کهن هندوستان با زبان‌های آریایی
۹۶	ادوار تاریخی زبان‌های ایرانی از گذشته تاکنون
۹۶	زبان‌های ایران باستان
۹۷	ا: زبان مادی
۹۸	ب: زبان اوستایی و اوستا
۱۰۱	ج: زبان - رسی باستان
۱۰۲	د: زبان سکا
۱۰۴	ه: دیگر زبان‌ها، رای در ایران عهد باستان
۱۰۸	زبان‌های ایران امپراتوری
۱۱۱	الف: زبان‌های ایران باستان
۱۱۱	ا: زبان سغدی
۱۱۳	ب: زبان سکائی ختنی
۱۱۳	ج: زبان خوارزمی
۱۱۴	د: زبان بلخی
۱۱۵	ب: زبان‌های ایرانی میانه غربی
۱۱۵	ا: زبان پارتی
۱۱۷	ت: فارسی میانه یا پهلوی ساسانی
۱۲۰	زبان فارسی دری یا نو
۱۲۱	ا: زبان‌های ایرانی نو شرقی
۱۲۲	دیگرونی‌های آوایی و واژگانی از فارسی باستان تاکنون

فصل پنجم

زبان کُردی؛ فرضیه‌های بومی یا هند و ایرانی آن

۱۳۵	زبان کُردی؛ تاریخ و فرضیه‌های زبان‌شناسی
۱۳۹	فرضیه آریایی بودن کُردها
۱۴۵	فرضیه بومی بودن کُردها و زبان کُردی

فصل ششم

زبان مادی و پیوند آن با زبان‌های کردی و فارسی

۱۵۳	مادها.....
۱۵۴	زبان مادی.....
۱۵۶	دیدگاه محمد تقی بهار دربارهٔ زبان مادی.....
۱۶۴	نظر مؤلف دربارهٔ زبان کردی.....
۱۶۶	مقایسهٔ برخی لغات در زبان‌های مختلف ایرانی.....
۱۶۷	مناوَت‌های زبان کردی و پارسی باستان و میانه.....

فصل هفتم

خط کردی از ماد تا نون

۱۷۵	از خط کردی تا خط کنونی.....
۱۷۵	نمونه‌هایی از انواع خط.....

فصل هشتم

الفبای کردی و رسم الخط نوشتاری آن

۱۹۳	الفبای کردی سورانی.....
۱۹۳	الفبای لاتینی زبان کردی.....
۱۹۶	تفاوت‌های الفبای کردی با الفبای فارسی.....
۱۹۷	الفبای لاتین کردی و مقایسهٔ آن با فارسی.....
۱۹۸	شکل نوشتاری الفبای زبان کردی.....

فصل نهم

زبان کردی، شاخه‌ها و پراکندگی جغرافیایی آن

۲۰۷	تاریخچهٔ تقسیم‌بندی زبان کردی.....
۲۰۹	لهجه‌های زبان کردی بر اساس حوزهٔ جغرافیایی.....
۲۱۸	الف - کرمانجی شمالی.....
۲۱۸	ب - کرمانجی جنوبی (سورانی).....
۲۱۹	ج - کرمانشانی - لُری.....
۲۲۰	د - گورانی - زازایی.....

فصل دهم

گذاری بر ادبیات شفاهی و نوشتاری کُردها

۲۲۱	فولکلور و انواع آن
۲۲۱	انواع نواها و نغمه‌های فولکلور
۲۲۴	بیت یا منظومه‌های داستانی
۲۲۴	قسمت‌های بیت
۲۲۶	تقسیم بندی بیت‌ها
۲۲۷	چه‌یران، حیران
۲۲۸	چند ویژگی حیران
۲۳۲	گه‌لو
۲۳۳	کُی گول، هاره؛ نازیزه؛ پاییزه، شهوه
۲۳۵	لالایی
۲۳۵	چند ویژگی لالایم‌ها
۲۳۷	ترانه‌های مه‌شکه
۲۳۹	نغمه‌های سوگ
۲۴۰	گورانی (قام: مقام)
۲۴۰	از لحاظ شکل و وزن
۲۴۴	قصه و داستان، طنز و هزل
۲۴۵	ادبیات کودکان
۲۴۶	موضوع ادبیات کودکان با تمرکز بر قصه و داستان
۲۴۶	طنز یا گالته و گپ
۲۴۷	هجو و هزل
۲۴۸	طنز در ادبیات و فولکلور کُردی
۲۴۹	منابع و مأخذ تحقیق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار

به باور این - سب، زبان هر ملتی، شاخصه شناخت آن ملت است؛ نشانی که می‌توان به وسیله آن به بخشی مهم از فرازها و فرودهای تاریخی پی بُرد که بر ایشان گذشته است.

در این میان، بررسی و تحقیق بر زبان کُردی از جایگاه مهمی برخوردار است؛ زیرا، علاوه بر گفتمان شناخت بخشی که با خود دارد از قدیمی‌ترین - زبان‌های باستانی ایران زمین یا زبان‌های منطقه، بررسی محسوب می‌شود که از گذشته تا کنون، توانسته است، قوام گیرد و پویا باشد.

پُر واضح است، قدرت سیاسی، موتور متحرکه هر زبان است. به سبب می‌آید به گونه‌ای که ناتوان‌ترین زبان‌ها با استفاده از قدرت سیاسی به تبدیل مهم، بدل شده‌اند. زبان کُردی، فاقد چنین دستگاه پشتیبانی بوده اما باز، توانسته با صلابت به حرکت ادامه داده است و محمل اندیشه، حدیث نفس و هنر آفرینی مردم کُرد در طول تاریخ بوده و هست و این نقطه قوت و سترگی آن است.

آری! زبان کُردی به اقرار تمامی زبان‌شناسان، زبانی ایرانی و آریانی بوده که نه تنها، زبانی مهم در این شاخه و شاخهٔ زبان‌های هند و اروپایی به حساب می‌آید، بل، ذخیرهٔ زبانی، واژگانی و آواشناختی زبان‌های عهد باستان در فلات ایران از گذشته تا کنون نیز قلمداد می‌شود. به گونه‌ای که هر زبان-شناسی بخواهد دربارهٔ زبان‌های ایرانی (زاگرسی) و هم هندو اروپایی، کاوشی بپیم، بفرجام رساند، لاجرم، باید بر سفرهٔ واژگانی و ساختمانی زبان کُردی سینه‌ها را با تغذیه از آن، بهتر و فربه‌تر، تحقیق مذکور را به انجام رساند. و این، همه، نشان از بزرگی، سترگی و ریشه‌دار بودن زبان کُردی با تمامی شاخه‌ها لهجه‌ها، بیشتر دارد.

همچنین مطالعه بر زبان کُردی، تاریخ، ساختمان صرفی و نحوی، همنشینی واژگانی، خط و آواشناختی آن، با توجه به گسترش و پراکندگی زبان کُردی در کشورهای مجاور و نیز تنوع گویشی و لهجه‌ای آن، کار را بر محققان، دشوار نموده است. از سوی دیگر، تفاوت‌های فراوان و قابل توجه گویشوران زبان کُردی در لهجه‌های مختلف آن، مانند زبان کُردی سورانی با زبان کرمانجی شمال یا زبان زازا، خود مزید مشکل را بیشتر است و آن اینکه زبان کُردی نه یک زبان، بلکه مجموعه‌ای از زبان‌هاست. گرچه تمامی کُردی زبانان، علی‌رغم تفاوت لهجه و گویش می‌توانند با همی درک و فهم زبان همدیگر را بفهمند؛ باز، تفاوت‌های قابل توجهی بین لهجه‌ها و شاخه‌های زبان کُردی در آن نهفته است که بر حجم کار پژوهشگر و ناهمواری‌های راه، می‌افزاید.

کتاب حاضر به سهم خود در صدد است تا تاریخ زبان کُردی را صرف نظر از لهجه‌ها و گویش‌های مختلف از گذشته تا کنون بازگو نماید و هم گذار تاریخی و جایگاه خط و زبان کُردی و شاخه‌های مختلف این زبان را در

مجموعه زبان‌های دنیا بیان کند. از دیگر سو با بررسی زبان‌های ایرانی یا آریایی و زاگرسی به بحث و بررسی زبان کُردی در میان این مجموعه پردازد و جایگاه آن را از گذشته تاکنون برای خوانندگان و علاقمندان به سرگذشت تاریخی زبان کُردی تشریح کند. بفرجام نیز، شاخه‌های مختلف ادبیات کُردی و انواع ادبی آن را توضیح دهد تا علاوه بر آشنایی بر گذار تاریخی زبان کُردی با انواع ادبی در زبان کُردی آشنایی یابد.

۳ روش فصل‌های کتاب

کتاب مذکور در ده فصل مجزا اما پیوسته به هم تدوین شده است:

فصل اول: جغرافیای کُردستان، حدود و ثغور آن را بررسی می‌کند و هم به منشأ تاریخی و ترمیمی مردم کُرد می‌پردازد و دیدگاه بزرگان محقق را در این باب بیان کرد و هم دیدگاه کُردها را درباره خود به چنبر تحقیق می‌کشاند؛

فصل دوم: به تقسیم‌بندی زبان‌های دنیا از نظرگاه ساختمانی و خویشاوندی می‌پردازد که مهم‌ترین نمونه آن، زبان‌های خویشاوندی یا هند و اروپایی است؛

فصل سوم: به بررسی زبان‌های هند و اروپایی و عنوان مهم‌ترین شاخه خویشاوندی زبان می‌پردازد و در پایان فصل، برخی از وارگان این شاخه را از لحاظ ریشه‌شناختی با هم مقایسه می‌کند؛

فصل چهارم: گزارشی است از زبان‌های هند و ایرانی به عنوان یکی از مهم‌ترین زیر مجموعه‌های زبان‌های هند و اروپایی و نیز بررسی شاخه‌های مختلف زبان‌های هند و ایران و بیان ادوار تاریخی آن؛

فصل پنجم: به بررسی فرضیه‌های زبان‌شناسی درباره هویت زبان کُردی می‌پردازد که شامل فرضیه هند و اروپایی و هندو ایرانی یا بومی بودن زبان‌های کُردی است.

فصل ششم: به زبان مادی در جایگاه قدیمی‌ترین نمود زبان کُردی پرداخته و نیز فرضیه‌های مختلف را درباب پیشینه تاریخی زبان کُردی ذکر کرده است؛

فصل هفتم: به خط کُردی مادی و گذار تاریخی آن از گذشته تاکنون می‌پردازد و نیز گزارشی از دیگر خط‌های ایران و فارسی باستان در اختیار خواننده می‌گذارد؛

فصل هشتم: این فصل، انواع الفبای زبان کُردی را به چنبر تحقیق و بررسی می‌کشد و همزمان، شیوه نگارش و نوشتار خط و الفبای کُردی را بیان می‌کند؛

فصل نهم: به بررسی شاخه‌ها و لهجه‌های مختلف زبان کُردی می‌پردازد و قدیمی‌ترین تسمیه‌های آن را از گذشته تا کنون بیان کرده و نیز لهجه‌های کُردی را بر اساس، ساختمان و نیز حوزه جغرافیایی بررسی می‌کند؛

فصل دهم: در این فصل، اشکالات کُردی و شاخه‌های مختلف آن بررسی و انواع ادبی کُردی توضیح داده شده است تا خواننده، علاوه بر آشنایی با زبان کُردی و گذار تاریخی آن با نمونه‌های شعری و ادبی این زبان هم آشنایی یابد.

در پایان: فراهم شدن چنین مجموعه‌ای جز با تشکر از بر سفره بزرگان و خوشه‌چینی از آستان علمی علمای سلف و خلف، ممکن نمی‌شد. شایان ذکر است: این جانب در هربابی تا جایی که ممکن بوده، دقیق‌ترین نظریات را بیان کرده است. هدف اراقم این سطور، رسیدن به گذار تاریخی زبان کُردی، از گذشته تا کنون بوده و چنانچه بیان شد، برای رسیدن به چنین چشم‌اندازی از بهترین‌های تحقیق بهره برده‌ایم؛ تا چه در نظر آید.

و آخرُ دَعَوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

پیرانشهر؛ کمال روحانی

۱۳۹۸/۰۴/۲۰ / همراه: ۰۹۱۴۱۶۸۹۵۱۴